

ONLINE KULTURÁLIS TARTALMAK A TUDÁSALAPÚ TÁRSADALOM ÉS AZ ÉLETHOSSZIG TARTÓ TANULÁS SZOLGÁLATÁBAN

ONLINE CULTURAL CONTENT TO SUPPORT KNOWLEDGE-BASED SOCIETY AND LIFELONG LEARNING

Fülöp Tamás^{1*}

¹ Pedagógusképző Kar, Neumann János Egyetem, Magyarország

Kulcsszavak:

tudás alapú társadalom, élethosszig tartó tanulás, tanulásmódszertan, közművelődés, online kulturális tartalmak, közgyűjteményi adatbázisok

Keywords:

knowledge-based society, lifelong learning, learning methodology, public education, online cultural content, public collection databases

Cikktörténet:

Beérkezett 2020. május 1.
Átdolgozva 2020. május 20.
Elfogadva 2020. június 1.

Összefoglalás

A tudásalapú társadalom gazdasági és társadalmi kihívásai az egész életen át tartó tanulás jelentőségére irányították rá a figyelmet. Az életkori, társadalmi, gazdasági, szakmai sajátosságoknak és igényeknek megfelelően lehetőséget kell biztosítani a népesség mind szélesebb rétegei számára, hogy elsajátítsák a gazdaság és a technológia által megkövetelt új ismereteket és készségeket. Mindez azt jelenti, hogy ma már egészen fiatal kortól kezdve, meglehetősen idős korunkig el kell tudnunk sajátítani és fenn kell tudnunk tartani azokat a készségeket és kompetenciákat, amelyek lehetővé teszik számunkra tudásunk és felkészültségünk folyamatos megújítását. Az elmúlt két évtized során a magyarországi kulturális intézmények és közgyűjtemények jelentős lépéseket tettek annak érdekében, hogy az általuk őrzött kulturális értékeket a digitális kor igényeinek megfelelően is kuthatóvá és megismerhetővé tegyék. A kulturális javakhoz történő hozzáférés szélesítése és az érték közvetítés mellett fontos szerep jut ezeknek a digitális tartalmaknak – a tudományos kutatások támogatása mellett – az oktatás, a képzés, a társadalmi értékteremtés, a szellemi rekreáció és az élethosszig tartó tanulás terén is.

Abstract

The economic and social challenges of the knowledge society have highlighted the importance of lifelong learning. In accordance with age, social, economic, professional characteristics and needs, there must be an opportunity for a wider section of the population to acquire the new knowledge and skills required by the economy, technology and society. All of this means that we must be able to acquire and maintain the skills and competencies that enable us to continually renew our knowledge and preparedness from a very young age to a fairly old age. Over the past two decades, Hungarian cultural institutions and public collections have taken significant steps to make the cultural values they

* Fülöp Tamás Tel.: +36 30 519 23 10;
E-mail cím: fulop.tamas@pk.uni-neumann.hu

preserve researchable and accessible in accordance with the needs of the digital age. In addition to broadening access to cultural goods and transmitting values, these digital contents play an important role in education, training, social value creation, intellectual recreation and lifelong learning, in addition to supporting scientific research.

1. Az élethosszig tartó tanulás kulturális vetületei

Az élethosszig tartó tanulás fogalma több évtizede jelen van már a magyar felnőttoktatással és képzéssel kapcsolatos szakmai diskurzusban. [12] De az élethosszig tartó tanulás átfogó, az oktatási rendszer valamennyi színterét, sőt az azon túli területeket is magába foglaló paradigmája nemzetközi szervezetek közvetítésével csupán az 1990-es évek végén vált szerves részévé Magyarországon is az oktatással, művelődéssel és kultúrával kapcsolatos szakmapolitikának, illetve pedagógiai gyakorlatnak. [9]

Az élethosszig tartó tanulás fogalma alatt eleinte az iskolarendszerű felnőttképzések, az alap- és középszintű oktatás keretein túli, rendszeres szakmai továbbképzések különböző formáit értették. Majd a Lifelong Learning kifejezés átfogó értelmezése a legfejlettebb európai országok oktatáspolitikusainak köszönhetően az ezredforduló táján látott napvilágot. Felismerve a téma jelentőségét, az Európai Parlament és Tanács határozata alapján az 1996-os esztendő az élethosszig tartó tanulás európai évének hirdették meg. [16] Az élethosszig tartó tanulás kiterjesztett fogalmának elméleti háttérében a felgyorsult társadalmi, gazdasági és technológiai fejlődés által a munkaerőpiaci szereplőkkel és a társadalom tagjaival szemben támasztott elvárások és kihívások állnak. Hiszen a gyorsan változó vállalati, munkahelyi körülmények, technikai paraméterek folyamatosan megújuló szaktudást várnak el a munkavállalóktól, s ahhoz, hogy az egyén megőrizhesse munkaerőpiaci versenyképességét, újra és újra meg kell újítania tudását is.

De a munka világán túl az információs társadalom és a gyors technológiai fejlődés a mindennapi életben történő eligazodás során is elvárásokat támaszt a társadalom valamennyi korosztályával szemben. Nagyon komoly társadalmi hátrányok alakulhatnak ki és halmozódhatnak fel abban az esetben, ha az egyén nem tud, vagy nem képes hozzáférni az oktatás, a kultúra, a művelődés különböző színtereihez és fórumaihoz. Nem véletlen, hogy már az 1990-es évek közepére nemzetközi szintű egyetértés alakult ki mind az UNESCO, mind az OECD és az Európai Unió részéről abban, hogy az egész életen át tartó tanulás nemcsak a gazdasági versenyképességet és a foglalkoztathatóságot segíti elő az egyén fejlődési lehetőségeinek kibontakoztatásával, hanem egyaránt szolgálja az esélyegyenlőséget és a társadalmi kohéziót is. [9]; [17]

A 21. századi társadalom a tudás társadalma, melynek egyik legfontosabb jellemzője a folyamatos, élethosszig tartó tanulás, amely nem pusztán az egyénekre, de a különböző közösségekre, sőt szakmai testületekre, vállalatokra is érvényes. Mivel a technológiák változása lényegesen rövidebb idő alatt következik be, mint az átlagos emberi élettartam, vagy egy munkavállaló átlagosan munkában töltött éveinek száma, a tudás társadalma voltaképpen egy folyamatosan tanuló társadalmat jelent, amelyben az egyén és a szervezet is a legkülönbözőbb módokon folyamatosan tovább képezi magát. [4]

A negyedik ipari forradalom további új kihívásokat támaszt a munkaadókkal és a munkavállalókkal szemben, ami új, korábban ismeretlen, vagy kevésbé lényegesnek tekintett képességek meglétét igényli a munkaerőpiaci eredményességhez. A Világgazdasági Fórum 2020-ban a következő képességeket tartotta elengedhetetlennek a munkaerőpiaci sikerességhez és a fejlődéshez: komplex problémamegoldó képesség, kritikus gondolkodás, kreativitás, emberek vezetésének képessége, munkatársak munkájának koordinálása és optimalizálása, érzelmi intelligencia, ítélőképesség és döntéshozatal, szolgáltatáscentrikusság, tárgyalókészség, kognitív rugalmasság. [18] Az Institute for the Future for the University of Phoenix Research Institute által összeállított tanulmány szerint a közeljövőben alapvető fontosságú munkaerőpiaci és munkahelyi kompetenciák közé tartozik:

- a jelentésadás (sense-making), vagyis a mélyebb jelentések és összefüggések felismerésének, meghatározásának és kifejezésének a képessége,

- a szociális intelligencia (social intelligence), azaz a másokkal mélyebb és közvetlenebb kapcsolatba lépés képessége az érzékek és reakciók felismerése, valamint a kívánatos interakciók megvalósítása érdekében,
- az eredeti és adaptív gondolkodás készsége (novel & adaptive thinking), amely képes olyan megoldásokra és válaszokra, amelyek meghaladják a verbális kifejezéseket, a szabályokat és a szabályalapú gondolkodást,
- a kultúrák közötti, kultúrák feletti tevékenység kompetenciája (cross-cultural competency), vagyis a különféle kulturális körülmények közötti alkalmazkodás és munkavégzés képessége,
- a számítási intelligencia (computational thinking), a nagy mennyiségű adatok feldolgozásának, kiértékelésének és elemzésének képessége, elvont fogalmak és az adat-alapú érvelés megértése,
- az új típusú médiához kapcsolódó műveltség (new-media literacy), az új médiaeszközök által használt kommunikációs formák és tartalmak kritikai kiértékelésének és fejlesztésének képessége, a meggyőző kommunikáció érdekében,
- a transzdiszciplinaritás (transdisciplinarity), a tudományterületeken átívelő, rendszerszemléletű tervezés és gondolkodásmód, több tudományág fogalmainak ismerete és az azokban való eligazodás képessége,
- a design alapú gondolkodásmód (design mindset), a feladatok, projektek ábrázolására és fejlesztésére, valamint a kívánt eredmények elérésére irányuló munkafolyamatokban gondolkodás képessége,
- a kognitív terhelhetőség-menedzsment (cognitive load management), az információk megkülönböztetésére, szűrésére, értékelésére és felhasználásának optimalizálására, a szellemi terhelhetőségre, a kognitív képességek különböző eszközök és technikák révén történő maximalizálására vonatkozó készség,
- a virtuális térben történő együttműködés képessége (virtual collaboration), egy virtuális csapatban és közegben történő hatékony, elkötelezett munkavégzés és irányítás képessége. [19]

A tudásalapú társadalom szempontjából az egész életen át tartó tanulásnak az a jelentősége, hogy az életkori, társadalmi, gazdasági, szakmai sajátosságoknak és igényeknek megfelelően lehetőséget biztosít a népesség széles rétegei számára, hogy elsajátítsák a gazdaság, a technológia és társadalom által megkövetelt új ismereteket és készségeket. Mindez azt jelenti, hogy ma már egészen fiatal kortól kezdve, meglehetősen idős korunkig el kell tudnunk sajátítani és fenn kell tudnunk tartani azokat a készségeket és kompetenciákat, amelyek lehetővé teszik számunkra tudásunk és felkészültségünk folyamatos megújítását. Ehhez pedig egész életünk során elengedhetetlenül meg kell őriznünk és gondoznunk kell az új ismeretek elsajátítása, a tanulás élménye iránti nyitottságot, a hosszútávú és tervezett tanulás igényét. [15] Ennek értelmében az egész életen át tartó tanulás egy a születéstől egészen a halálig tartó tudatos és szándékos tanulási tevékenység, amelynek célja, hogy fejlessze a tanulási folyamatokban résztvevő egyén ismereteit és kompetenciáit. [9] Az élethosszig tartó tanulás új, átfogó fogalmában ezért a munka világában, a mindennapi életben, a gyakorlatban használható kompetenciák és képességek kerültek előtérbe, s ennek értelmében kell meghatározni és újra gondolni az oktatási, művelődési és kulturális rendszerek működését, az oktatási és kulturális intézmények gyakorlatát is.

Az Európai Unió is felismerte, hogy a globalizálódó világban az egyéneknek a készségek egyre szélesebb skálájára van szükségük ahhoz, hogy a dinamikusan változó társadalmi, technológiai környezethez képesek legyenek alkalmazkodni saját boldogulásuk érdekében. Az egész életen át tartó tanulás eredeti programját ezért úgy tervezték meg, hogy az élet bármely szakaszában tanulási lehetőségeket nyújtson az egyéneknek képességeik fejlesztéséhez, ismereteik bővítéséhez. Az Európai Unió 2009-ben egy stratégiai programot fogadott el „Oktatás és képzés 2020” címmel, mely az oktatás és képzések terén igyekezett elmélyíteni az uniós együttműködések. Ez a program nemcsak célul tűzte ki az egész életen át tartó tanulás és mobilitás szükségességének megvalósítását, de a változásokra jobban reagálni tudó, a világra nyitottabb oktatási és szakképzési rendszerek kialakítását is megfogalmazta. [11]

Az élethosszig tartó tanulás társadalmi, gazdasági igénye ma már átlépte az oktatási rendszer határait, és bár az oktatási rendszerben egy jelentős bővülés következett be az elmúlt évtizedek

során, a folyamatos ismeretelsajátítás, ismeretmegújítás szükségessége a tudásátadás és a tanulás új fórumait is életre hívta. Fontos, hogy az oktatás, a kultúra és a művelődés valamennyi szereplője megtalálja helyét, feladatát ebben a folyamatban.

Az egész életen át tartó tanulás folyamatát tehát egy olyan kora gyermekkortól késő öregkorig tartó, gondolkodáson és megismerésen alapuló komplex tevékenységnek tekinthetjük, amely magába foglalja az iskolarendszerű formális oktatást csakúgy, mint a kötetlenebb, közművelődési jellegű nonformális ismeretátadási és ismeretszerzési folyamatokat, valamint a szűkebb és szélesebb társadalmi környezetben megvalósuló informális tanulást is. Ebből az aspektusból az egész életen át tartó tanulás a teljes életszakaszon átívelő, a tudásátadás valamennyi formáját magába integráló, önálló, vagy közbeeső személyek és eszközök által támogatott önfejlesztő folyamatnak tekinthető. A folyamat eredményessége pedig nagymértékben függ attól, hogy az oktatás és képzés mennyire képes tanulóközpontú módon a sokrétű tanulói, felhasználói igényeknek megfelelni, és mennyire tudja a tanulási folyamatba bevont résztvevőt az átadni kívánt ismeretek megszerzésében érdekeltté tenni és motiválni. [9] Ezért is van egyre nagyobb jelentősége az élethosszig tartó tanulás különböző szintjein és formáiban megszerzett ismeretek, képességek és tudások elismerésének, azaz validálásának. [5]

Vagyis nemcsak azt kell figyelembe venni, hogy az eltérő életszakaszokban eltérő lehet a tanulás célja, hanem azt is, hogy az életút állomásai során más és más eszközökkel lehet a tanulás kognitív folyamatában résztvevőket motiválni, és a különböző szinteken megszerzett kompetenciákat, tudásokat elismerni. Amennyiben az élethosszig tartó tanulás különböző ágensei az egyén eltérő életszakaszaiban hatással szeretnének lenni a tanulási folyamat minőségére, akkor az oktatás különböző szintjeinek és szereplőinek is reflektálniuk kell egymás céljaira és módszereire. Ma már az élethosszig tartó tanulás valamennyi szakaszában és formájában meghatározóvá váltak a gazdasági, munkaerőpiaci célok megvalósítása és a társadalmi szempontok figyelembevétele mellett a szemléletformálásra, a kompetenciafejlesztésre, a kultúraközvetítésre, a személyiség gazdagítására, a szellemi rekreációra, a nemzeti és lokális identitás megőrzésére, vagy az aktív állampolgárság kifejlesztésére, a társadalmi tőke gyarapítására irányuló törekvések.

Az egész életen át tartó tanulás programjai tehát nemcsak elősegítik a társadalmi befogadást, az aktív állampolgárságot és a személyes fejlődést, de ezek révén hozzájárulnak a versenyképességhez és a foglalkoztathatósághoz. Több kutatás is rávilágított már arra a tényre, hogy a kulturális folyamatokba történő bekapcsolódás, a személyes részvétel és a kulturális tevékenységek többféle szempontból is meghatározó szerepet játszanak ebben a folyamatban. E kulturális tartalmak oktatási folyamatokba történő beépítésének az egyik legfőbb nehézsége, hogy amikor a kulturális ágazat olyan tanulási tevékenységeket, programot, vagy tartalmat hoz létre, amelyek közvetlenül nem kapcsolódnak a formális oktatáshoz, gyakran „szabadidős” tevékenységnek, vagy „kézműveskedésnek” tekintik azt, és így a döntéshozók és a kulturális tartalmak előállítását finanszírozók ezeket az eredményeket nem veszik eléggé komolyan. Ezért szükség van arra, hogy a kulturális tartalmaknak, a kulturális folyamatokba történő aktívabb bekapcsolódásnak és részvételnek az oktatási folyamatokra gyakorolt kedvező hatásait, az oktatás és az egész életen át tartó tanulás eredményességére és minőségére irányuló sikereit a jó gyakorlatok és pozitív eredmények szélesebb körű bemutatásával és megosztásával segítsük elő. [20]

Az Európai Unió „Working Group on Education and Learning” munkabizottsága fontos megállapításokat tett a formális oktatás és a kulturális szektor összekapcsolódásának elméleti és gyakorlati kérdéseiről. A nemzetközi kutatások rávilágítottak arra a tényre, hogy a „kultúra-oktatás-tanulás” háromszögnek transzformáló és hosszútávú hatása van az egyes rendszerekre, és ezek összekapcsolódása kedvező hatással van nemcsak az egyénekre, de a kulturális és oktatási szervezetekre, közösségekre és a társadalom egészére is. A kultúra és a művészet kulcsszerepet játszik a társadalomban élő emberek kreativitásának, társadalmi potenciáljának ösztönzésében és fenntartásában, és e folyamatok – különös tekintettel a kreativitás és az oktatás közötti kapcsolatokra –, mind a formális, mind a nem formális tanulás szempontjaira vonatkozóan kedvező hatásokat érhetnek el. A kulturális szektornak ugyanis erős pedagógiai hatása van, a kulturális intézmények, szervezetek képesek eredeti és hatékony pedagógiai programokat készíteni, amelyek a kultúrával való mély és fundamentális kapcsolaton alapulnak. Ezért a kulturális ágazat – olyan tanulási tevékenységeket és formákat létrehozva, amelyek egyedülálló módon, egész életen át tartó keretek és motivációs formák révén érik el az embereket – képes hatékonyan és eredményesen hozzájárulni az egész életen át

tartó tanulás folyamatához. A kulturális ágazat így számos, a munka világában való sikerességhez és az egyéni életben történő boldoguláshoz szükséges kulcskompetencia elsajátítását és megtanulását kínálja, melyben a kulturális tudatosság, a tudatos kultúrafogyasztás is meghatározó szempont lehet. [20]

Az élethosszig tartó tanuláshoz tehát van egy igen jelentős kulturális vetülete, amely a tanulási folyamat aspektusából magába foglalja az intézményes és nonformális kultúrákövetítés, a kulturális nevelés valamennyi formáját, a „tanuló” részéről pedig a kulturális tartalmak révén megszerezhető ismeretek és elsajátítható kompetenciák sokféleségét, valamint a kulturális tartalmak változatosságában meg tapasztalható motivációs együtthatókat. A kulturális, közművelődési intézmények és közgyűjtemények széles spektruma és rendkívül változatos kínálata lehetőséget ad arra, hogy az élethosszig tartó tanulás szinte valamennyi szakaszában és szinte valamennyi céljához kapcsolódóan tudjanak kulturális, művelődési és tudományos-ismeretterjesztő tartalmakat közvetíteni. Amennyiben a kultúrát, és a kulturális ágazatot, mint fontos gazdasági szektort is tekintjük, be kell látnunk, hogy a kulturális szereplőknek, a kultúra és a művészetek közvetítőinek az élethosszig tartó tanulás folyamatában való részvétele nemzetgazdasági jelentőséggel is rendelkezik.

2. Az online kulturális tartalmak közvetítése révén fejleszthető Lifelong Learning kulcskompetenciák

Az Európai Unió az élethosszig tartó tanulás koncepciójának kialakítása során nyolc olyan alapvető kulcskompetenciát fogalmazott meg, amelyek egy tudásalapú társadalomban életkortól függetlenül minden egyén számára alapvető fontosságúak a munka világában való eredményes érvényesüléshez, az egyén folyamatos fejlődési lehetőségének fenntartásához, az életben történő eligazodáshoz és boldoguláshoz. Megfogalmazódott annak szükségessége is, hogy ezeknek a kulcskompetenciáknak a tanítását és tanulását az egész életen át tartó tanulási stratégiáik részévé kell tenni. A kulcskompetenciák meghatározásával és használatával ösztönözi igyekeznek az egymástól tanulást és a már bevált jó gyakorlatok cseréjét, valamint e nyolc kulcskompetencia szélesebb körű alkalmazását és beépülését a kapcsolódó uniós szakpolitikákban. [16]

Az élethosszig tartó tanulás koncepciójában meghatározott kulcskompetenciákat az adott élet helyzetben megfelelő, az egyéni boldogulást elősegítő ismeretek, készségek és attitűdök ötvözeteként definiálhatjuk. Ez alapján a kulcskompetenciák azok a kompetenciák, képességek és attitűdök, amelyekre minden egyénnek szüksége van a személyes önmegvalósításhoz és fejlődéshez, az aktív állampolgársághoz, a társadalmi beilleszkedéshez és az eredményes foglalkoztatáshoz. A referenciakeret által meghatározott kulcskompetenciák az anyanyelven folytatott kommunikáció, az idegen nyelveken folytatott kommunikáció, a matematikai, műszaki és természettudományi kompetenciák, a digitális kompetencia, a tanulás elsajátításának képessége, a szociális és állampolgári kompetenciák, a kezdeményezőképeség és vállalkozói kompetencia, valamint a kulturális tudatosság és kifejezőképeség.

Tulajdonképpen valamennyi kulcskompetenciát egyformán fontosnak tekinthetjük, hiszen tudásalapú társadalmunkban mindegyik külön-külön is hozzájárulhat a személyes sikerhez és az élet kiteljesítéséhez. Sok kompetencia azonban átfedi egymást, olykor egymásba fonódik és egymásra épül, azaz az egyik területhez elengedhetetlenül szükséges készségek segítik a másik terület kompetenciáinak kialakulását, fejlődését. Az alapkészségek megléte – így a nyelv, az írás, az olvasás és számolás – mellett ma már egyre inkább az információs és kommunikációs technológiák terén elsajátított képességek is elengedhetetlen részét képezik a tudás megszerzésének, a tanulás, az ismeretelsajátítás általános képessége pedig támogatást nyújt minden tanulási tevékenység számára. Mind ezek mellett a referenciakeret egészében meghatározó szerepet játszik a kritikus és logikus gondolkodás, a kreativitás, a kezdeményezőképeség, a problémamegoldó készség, a következtértékelés, a döntéshozatal, az együttműködés, az önállóság és az érzelmek konstruktív kezelése. [1]; [13]

Meggyőződésem, hogy a kulturális intézmények és közgyűjtemények által megjelenített kulturális, művelődési, tudományos-ismeretterjesztő tartalmak és azok változatos formában történő köz-

vetítése több ponton is hozzájárulhat az élethosszig tartó tanulás kulcskompetenciáinak fejlesztéséhez. Mindezt a hatást felerősítheti, hogy az utóbbi két évtizedben a kulturális intézmények és közgyűjtemények által őrzött nemzeti kulturális örökség tudományos, oktatási, kulturális nevelési, művelődési, múzeum- és levéltárpedagógiai célú felhasználási lehetőségei a dokumentumok, fényképek, tárgyi emlékek tömeges digitalizálása, internetes publikálása és online adatbázisokba rendezése révén jelentős mértékben kiszélesedett, így ezeknek az online tartalmaknak az élethosszig tartó tanulás folyamatában is nagyon széleskörű alkalmazási lehetőségei vannak. [8]

Az online módon közreadott, írásos szövegekre, hangzóanyagokra, filmekre épülő kulturális tartalmak így szerepet kaphatnak az anyanyelven és idegennyelven folytatott kommunikációs képességek fejlesztésben, míg a technikatörténeti, műszaki gyűjtemények, fényképek, tervrajzok, térképek a matematikai, műszaki és természettudományos kompetenciák fejlesztésében. E tartalmak online elérhetősége és a hozzá kapcsolódó kommunikációs formák (online ügyintézés, chat, közösségi média stb.) önmagukban is képesek motivációs háttérrel biztosítani a digitális kompetenciák fejlesztéséhez, míg a tanulás elsajátításának képessége az új ismeretek megszerzésének változatoságára alapozódhat.

A kulturális intézmények alapfeladatukból és hivatásukból eredően a szociális és állampolgári kompetenciák kialakításában való aktív közreműködést képviselik, működésükkel a társadalmi beilleszkedés és a szociális hátrányok leküzdésének előmozdítását is támogatják. A kulturális örökség, a művelődéstörténeti értékek megfelelő formában történő bemutatása és elemzése a kezdeményező-készség, valamint a kulturális tudatosság és kifejező-készség kompetenciáinak fejlesztéséhez is hozzájárulhat. Az egyetemes és nemzeti kulturális örökség részét képező szellemi, művelődési tartalmak szakmailag és módszertanilag megalapozott interpretációja pedig a kritikus és logikus gondolkodást, a kreativitást, a kezdeményező-készséget, a problémamegoldó készséget fejleszthet, magát a „tanulót” is bevonva a tanulási folyamatba, ezzel motiválva az ismeretek elsajátítását.

A kulturális tartalmakra épülő ismeretközvetítő és tudásátadó folyamatok természetesen adhatnak támogatást az együttműködés, az önállóság képességeinek és az érzelmek konstruktív kezelésének fejlesztésében. A tértől és időtől függetlenül, távoli hozzáféréssel elérhető online kulturális tartalmak elősegíthetik a generációk közötti párbeszédet, az elfogadást, a megértést kulcsfontosságú szociális kompetenciáinak fejlesztését, és közvetve hozzájárulhatnak a társadalmi tőke gyarapításához. [7] A kulturális, közművelődési intézmények és közgyűjtemények által kínált digitális tartalmak motivációs erővel és közösségteremtő hatással is rendelkeznek az idősebb és fiatalabb generációk számára, előmozdítva a történelmi traumák feldolgozását és a különböző generációk közötti párbeszédet. Jó példa erre többek között a családtörténet-kutatások területén meg tapasztalható folyamatok. [3]

A kultúra és kulturális tartalmak online közvetítése az életkori sajátosságoknak megfelelő módszertani támogatással az élethosszig tartó tanulás tulajdonképpen valamennyi életkori szakaszában szerepet kaphatnak. A kulturális intézmények és közgyűjtemények az elmúlt évtizedek során nagyon komoly tapasztalatokat szereztek már a személyes élményekre és tapasztalatszerzésre alapozott múzeum-, könyvtár- és levéltárpedagógiai tevékenységformák területén. Ma már széles körben elfogadott, hogy a neveléstudomány egyik specifikus területét jelenti a gyermekek és felnőttkorúak kulturális intézmények, múzeumok, könyvtárak, levéltárak közreműködésével történő nevelése, oktatása és képzése, amely az élethosszig tartó tanulás jegyében rendkívül fontos szerepet tölt be az intézmények közönségkapcsolati tevékenységében is. [2] A speciális módszertani igényekre épülő múzeum-, könyvtár- és levéltárpedagógiai foglalkozások célközönsége nyilvánvalóan elsősorban az óvodás- és iskoláskorú gyermekek, a levéltárpedagógia definíciója is ezt erősíti meg. [14] Ebben az életszakaszban elsősorban a kulturális örökség, mint érték, és a kulturális értékek, mint pozitív élmény kapnak főszerepet az élethosszig tartó tanulás céljainak megfelelően. Fontos szempont továbbá a helyi kötődés, a nemzeti önazonosságtudat megerősítése mellett a kultúrafogyasztási és közgyűjteményi intézményhasználati szokások kialakítása és formálása is.

A kulturális intézmények és közgyűjtemények azonban emellett aktív kultúráközvetítő, tudományos-ismeretterjesztő és nonformális oktatási tevékenységet végeznek a felnőtt és időskorú népesség vonatkozásában is. A közgyűjtemények meghatározó szerepet vállalnak a felnőtt és időskorú kulturális nevelés, a kulturális értékek iránti érdeklődés felkeltése terén, annak érdekében, hogy hozzájáruljanak a felnőtt és időskorú egyének, közösségek számára az egész életen át tartó tanu-

lasi, képzési, önképzési, személyiségfejlesztési lehetőségek bővítéséhez. Ennek érdekében a közgyűjtemények a felnőttekkel és időskorúakkal olyan – egyre gyakrabban online platformra épülő – együttműködési kereteket próbálnak meg kialakítani, ami az egyén és a közösség fejlődését, a társadalom építését szolgálja a közgyűjtemények által őrzött anyagok felhasználásával, az intézmények tudományos szakembereinek közreműködésével.

A „bölcstől a sírig” tartó tanulás paradigmájának ugyancsak szerves részét képezi az időskorúak művelődése, melynek indokoltságát a lakosság idősödése, az idősebb korosztályok létszámának növekedése adja. Az időskori szellemi és fizikai aktivitás megőrzése, a mentális egészség megőrzése komoly kihívások elé állítja nemcsak az egészségügyi és szociális ellátó rendszereket, hanem a kultúráközvetítő intézményeket is. Számos jó gyakorlat és nagyon komoly eredmények születtek már a művelődési és kulturális intézményekben az időskorúak ismeretszerzési, művelődési, tanulási igényeinek kielégítése terén. Ezek a fórumok (nyugdíjas népfőiskolák, szabadegyetemek, nyelviskolák, családtörténet-kutató klubok) egyúttal a közösségteremtés, az intergenerációs tanulás fontos eszközei is. [7]; [9] Ezekben az életrészekben az élethosszig tartó tanulás céljait tekintve – a többféle tanulói, felhasználói igény között – domináns lehet a művelődési, rekreációs és szabadidős célú kultúráközvetítés iránti igény, amely hozzájárulhat az időskorúak életminőségének, lelki és pszichés állapotának javításához, valamint az időskori elszigetelődés és magányosság csökkentéséhez. [10]

3. Összegzés

Összegezve a leírtakat, a kulturális intézmények és közgyűjtemények által létrehozott digitális szellemi tartalmak – a megfelelő tudásátadás, ismeretközvetítés és módszertan mellett – nemcsak az iskolarendszerű formális oktatás kereteit egészíthetik ki, de szinte valamennyi életkor által meghatározott tanulási szakaszban és szinte valamennyi, a referenciakeretben meghatározott kulcskompetencia fejlesztésében eredményesen kerülhetnek alkalmazásra az élethosszig tartó tanulás folyamatában. Mindemellett 2020 tavaszán a koronavírus járvány által okozott vészhelyzet és világjárvány, s ezzel összefüggésben a lakosság tömegeit érintő korlátozó intézkedések bevezetése, a kulturális intézmények ideiglenes bezárása, a távoktatás bevezetése az oktatási rendszer valamennyi szintjén, rávilágított arra a tényre is, hogy a kulturális és művelődési intézmények, a közgyűjtemények, és egyáltalán a kultúra közvetítésében érintett szervezetek mennyire fontos szerepet vállalhatnak az általuk őrzött és képviselt szellemi, kulturális értékek digitális formában történő megosztásával, a hozzáférés bővítésével a társadalom szellemi, lelki egészségének megőrzésében, az oktatás és a tudományos élet különböző szintjeinek támogatásában.

Köszönetnyilvánítás

A kutatás az EFOP-3.6.1-16-2016-00006 „A kutatási potenciál fejlesztése és bővítése a Neumann János Egyetemen” pályázat keretében valósult meg. A projekt a Magyar Állam és az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával, a Széchenyi 2020 program keretében valósul meg.

Irodalomjegyzék

- [1] Az Európai Parlament és a Tanács ajánlása az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról. (2006/962/EK) (2006. december 18.) [Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex:32006H0962> (2020. 03. 24.)]
- [2] Andrásné Marton Zsuzsanna: Múzeumandragógia a honismeret tükrében. A múzeum, mint az egész életen át tartó tanulás, tudományos ismeretterjesztés bázisa. In: Honismeret 2016. 44. évf. 1. sz. 55-57. p.
- [3] Ari Ilona – Fülöp Tamás – Molnár Lajos Milán: A családtörténet-kutatás közösségteremtő és kultúráközvetítő hatásai a jó gyakorlatok tükrében. In: SZÍN - KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS 24:1. 59-64. p. (2019)
- [4] Berényi Dénes: A tudás társadalma és az élethosszig tartó tanulás. In: Debreceni Szemle 15. évf. 1. sz. 2007/1. 10-14. p.

- [5] Derényi András: Pillanatkép a nem-formális és informális tanulás elismerésének (validáció) nemzetközi helyzetéről. In: Az iskola világa. [Online: <https://ofi.oh.gov.hu/publikacio/pillanatkép-nem-formalis-es-informalis-tanulas-elismeresenek-validacio-nemzetkozi> (2020. 04. 02.)]
- [6] Felnőttoktatás, élethosszig tartó tanulás [Online: <https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/felnottoktatás> (2020. 04. 02.)]
- [7] Fülöp Tamás: A családtörténeti-kutatás mint az időskori szellemi és lelki egészség megőrzésének egyik lehetséges formája. In: Recreation 2019. 2. sz. 28-31. pp. DOI: <https://doi.org/10.21486/recreation.2019.9.2.3>
- [8] Fülöp Tamás: Közgyűjteményi digitális tartalmak a helytörténet oktatás szolgálatában. In: Karlovitz, János Tibor (szerk.) Reflexiók néhány magyarországi pedagógia-releváns kontextusra. Komárno, Szlovákia : International Research Institute s.r.o., (2020) pp. 373-378. p.
- [9] Harangi László: A „lifelong learning” paradigma és hatása a magyar közoktatásra. In: A tanulás kora. Szerk: Mayer József, Singer Péter. Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 2003. [Online: <https://ofi.oh.gov.hu/tudastar/felnottoktatás/tanulas-kora> (2020. 03. 23.)]
- [10] Herpainé Lakó Judit – Helmeczi Dalma – K. Plachy Judit: A múzeumok gerontológiai és rekreációs szerepe az időskorúak szabadidő-eltöltésében. In: Recreation 2019. 3. sz. 34-37. pp. DOI: <https://doi.org/10.21486/recreation.2019.9.3.4>
- [11] Lifelong Learning Key-competences 2016. (Online: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=LEGISSUM%3Ac11090&from=HU&lang3=choose&lang2=choose&lang1=EN> (2020. 03. 28.)]
- [12] Németh Balázs: A lifelong learning koncepció történeti gyökerei. Tudásmenedzsment, 2001. május 39-43 pp. [Online: http://epa.oszk.hu/02700/02750/00003/pdf/EPA02750_tudasmenedzsment_2001_01_041-045.pdf (2020. 04. 02.)]
- [13] Recommendation of the European Parliament and of the Council on key competences for lifelong learning (2006/962/EC) of 18th. December 2006. In: Official Journal of the European Union. L 394 Volume 49. 30 December 2006. [Online: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2006.394.01.0010.01.ENG&toc=OJ:L:2006:394:TOC (2020. 03. 24.)]
- [14] Simonkay Márton: Levéltár-pedagógia ma és holnap. In: Levéltári Szemle, 67. évf. 2017. 4. sz. 50-65. p.
- [15] Stöckert-Kozák Annamária: Élethosszig tartó tanulás. Beszélgetés Imre Annával, az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet szakértőjével. In: Új Köznevelés 2014/1-2. [Online: <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-koznevelés/elethosszig-tarto-tanulas> (2020. 03. 23.)]
- [16] Szabó Balázs Gábor (Vál., szerk.): Az Élethosszig tartó tanulás európai évének eredményei. In: Új Pedagógiai Szemle, 2000. 05. (50. évf. 5. sz.) 110-120. pp. [Online: https://adplus.arcanum.hu/hu/view/UjPedagogiaiSzemle_2000_1/?query=%C3%A9lethosszig%20tart%C3%B3%20tanul%C3%A1s&pg=739&layout=s (2020. 04. 02.)]
- [17] Teaching and Learning. Towards the learning society. White paper on education and training. European Commission, Brussels, 1995. 63. pp. [Online: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d0a8aa7a-5311-4eee-904c-98fa541108d8/language-en> (23. 03. 2020.)]
- [18] The 10 skills you need to thrive in the Fourth Industrial Revolution. The Annual Meeting is taking place in Davos from 20 to 23 January 2020, under the theme “Mastering the Fourth Industrial Revolution”. [Online: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-10-skills-you-need-to-thrive-in-the-fourth-industrial-revolution/> (30. 05. 2020)]
- [19] Future Work Skills 2020. Institute for the Future for the University of Phoenix Research Institute. [Online: http://www.iff.org/uploads/media/SR-1382A_UPRI_future_work_skills_sm.pdf (30. 05. 2020)]
- [20] Varbanova, Lidia: A catalyst for personal advancement, community development, social change and economic growth. Context and rationale: culture, education and lifelong learning. [Online: <http://www.lidiavarbanova.ca/cultural-participation-education-lifelong-learning/> (30. 05. 2020)]